

CÂTEVA MONEDE DIN DOUĂ COLECȚII BÂRLĂDENE

Sorin LANGU*, Cristian ONEL**

Key words: Barlad, coins, Provincia Dacia type, Papal coin.

În colecțiile multor particulari din întreaga lume se află foarte multe monede, mai mult sau mai puțin importante din punct de vedere numismatic. Introducerea lor în circuitul științific este necesară, deși sunt destule cazuri în care astfel de monede au produs confuzii.¹ Monedele pe care le prezentăm în continuare fac parte din colecția profesorului Costel Giurcanu și a profesorului Marian Bolum, proveniența fiind, în toate cazurile zona orașului Bârlad.²

Câteva precizări: nouă ne-au fost accesibile doar prin intermediul fotografiilor, din descrierea monedelor lipsind orice dată metrologică. Lotul de monede este eterogen: monede antice și medievale.

AE. Sestert Filip Arabul (244-249). Atelier probabil Sarmisegetusa. Anii iulie 247 - iulie 248. An II. Tip B³. Colecție C. Giurcanu.

AR. Trojak. Polonia. Ștefan Bathory (1576-1587). Atelier Olkusz (semn monetar pe revers – Przegonia. Georg Hose, șeful monetăriei din oraș. Anul 1585.⁴ Ciupită în două locuri. Colecție C. Giurcanu.

* Profesor dr., Școala cu clasele I-VIII, nr. 26 „Ion Creangă”, Galați;

** Profesor dr., Școala cu clasele I-VIII „Veniamin Costachi”, Roșiești, județul Vaslui;

¹ Gh. Mănucu-Adameșteanu, E. Popușoi, *Monede bizantine descoperite la est de Carpați*, în *AM*, XXIII-XXIV, 2003, p. 349-360.

² Alt lot de monede din aceeași colecție a fost prezentat cu ocazia Sesiunii Științifice Naționale de Istorie de la Vaslui, 2009.

³ Nikola Crnobrnja, *Novac provincije Dakije u zbirci Svetozara St. Dušanića*, Beograd, 1993, p. 27, I. Winkler, *Moneda PROVINCIA DACIA*, SCN, V, 1971, p. 157, C. Gazdac, *Circulația monetară în Dacia și provinciile învecinate de la Traian la Constantin I*, vol. I-II, Cluj-Napoca, 2002, p. 206-207, 321, 561-591, I. Glodariu, *Istoria României. Transilvania*, I, Cluj-Napoca, 1997, p. 119, C. Munteanu, *Repertoriul descoperirilor monetare de tip Provincia Dacia*, în *Acta Terrae Septemcastrensis*, II, Sibiu, 2003, p. 107-125, C. Găzdac, *Aspects of coin circulation in Roman Dacia*, în *Roman Coins Outside the Empire. Ways and Phases, Contexts and Functions. Proceedings of the ESF/SCH Exploratory Workshop, Raziwill Palace, Nieborow (Poland), 3-6 september 2005*, Weteren, 2008, p. 269-294, Agnes Alföldy-Găzdac, C. Găzdac, *The Coinage „Provincia Dacia” – a Coinage for one Province only? (AD 246-257)*, în *AMN*, 39-40/1, 2002-2003, p. 247-258.

⁴ Dariusz Ejzenhart, *Znaki mennicze na trojakach polskich*, Wrocław, 2008, p. 24.

AR. Trojak. Polonia. Ștefan Bathory (1576-1587). Atelier Riga (semn monetar pe revers). Hermann Wulff, seful monetăriei (1571-1586). Anul 1586.⁵ Colecție C. Giurcanu.

AR. Trojak. Polonia. Litwa. Sigismund III Wasa (1587-1632). Atelier Wilna (semn monetar pe revers – Syrokomla: Dimitri Chalecki, vistiernic al Lituaniei, 1590-1598). Anul 1592.⁶ Colecție M. Bolum.

AR. Trojak. Polonia.. Sigismund III Wasa (1587-1632). Atelier Olkusz. Jan Firlej, mare vistiernic al Poloniei, 1590-1609. Anul 1594.⁷ Colecție C.Giurcanu.

AR. Trojak. Polonia. Litwa. Sigismund III Wasa (1587-1632). Atelier Wilna (semn monetar pe revers – Syrokomla: Dimitri Chalecki, vistiernic al Lituaniei, 1590-1598). Anul 1595.⁸ Perforată rotund. Colecție M. Bolum.

AR. Trojak. Transilvania. Sigismund Bathory (1587-1632). Atelier Baia Mare Anul 1598.⁹

⁵ *Ibidem*, p. 54.

⁶ *Ibidem*, p. 43.

⁷ *Ibidem*, p. 24.

⁸ *Ibidem*, p. 43.

⁹ C. Buzdugan, *Monede și bancnote românești*, București, 1977, p. 143.

AE, Quattrino, Statul Papal, Benedict XIV (1740-1758). Atelier Bologna. Anul 1743.¹⁰

După emitenți cele 8 monede aparțin: Imperiului Roman – 1 ex., Uniunea Polonă – Lituaniană – 5 ex., Transilvania – 1 ex. și Statul Papal – 1 ex.

Monedele de tip „Provincia Dacia” au fost emise în intervalul 246-257 de mai mulți împărați romani. Atelierul din care au fost bătute aceste monede este controversat: Viminacium,¹¹ capitala Moesiei Superior, Apulum¹² sau Ulpia Traiana Sarmisegetusa¹³. Sunt monede provinciale cu circulație locală, emiterea lor fiind cauzată de greutatea cu care era aprovizionată provincia în timpul atacurilor carpice. De altfel prima emisiune are loc 246-247 și coincide cu marele atac al carpilor din anii 242-247¹⁴, este totodată și anul cel mai productiv monetar,¹⁵ stopat cu greu de împăratul Filip Arabul. Cert este că au circulat pe teritoriul întregii Dacii,¹⁶ și chiar în zonele apropiate, ca Illyricum¹⁷, Pannonia¹⁸ sau Moesia Superior.¹⁹

Singura monedă de acest tip găsită în afara provinciei Dacia, sau a teritoriului dominat de romani, a fost la Liești (jud. Galați),²⁰ moneda prezentată de noi fiind a doua, dacă proveniența se menține.

Emisiuni uzuale romane, de la Viminacium sunt cunoscute în județul Vaslui la Huși și Tăcuta²¹ (monede de la Traianus Decius și respectiv, Gordianus III) așa că apariția monedei provinciale dacice nu este o surpriză ea putând fi adusă de carpii întorși din expediția asupra provinciei.

Cei cinci troiaci polonezi, doi de la Ștefan Bathory și trei de la Sigismund III Wasa reprezintă o prezență comună în Moldova sfârșitului de secol XVI, unde au o pondere de aproape 25% în circulația monetară.²²

Triplii groși au fost bătuți pentru prima oară din ordinul lui Sigismund I în anul 1528, dar va fi emis în cantități mari de-abia după reforma monetară a lui Ștefan Bathory din anii 1578-1580.²³ Fiind o monedă cu un conținut de metal prețios de 884 % era intens teaurizată, fiind preferată în toate cele trei țări românești, mai ales în contextul în care asprul se devalorizase²⁴ iar talerii – leu erau încă la începutul circulației lor în Țările Române²⁵. În Moldova va circula masiv până în 1604,

¹⁰ *Standard Catalog of World Coins 1701-1800*, 3rd edition, 2001, p. 829.

¹¹ Ferenc Martin, *Kolonialprägungen Aus Moesia Superior Und Dacia*, Budapesta-Bonn, 1992, p. 10, 13.

¹² Nikola Crnobrnja, *op. cit.*, p. 31, O. Iliescu, *The history of Coins in Romania (cca 1500 B.C.- 2000 A.D.)*, Bucharest, 2002, p. 133.

¹³ R. Ardevan, *Monetăria provincială de la Sarmisegetusa*, BSNR, 86-87, 1992-1993, p. 120.

¹⁴ A. Bejan, *Dacia Felix. Istoria Daciei romane*, Timișoara, 1998, p. 52.

¹⁵ Agnes Alföldy-Găzdac, C. Găzdac, *op. cit.*, p. 250.

¹⁶ C. Preda, *Enciclopedie de numismatică antică în România*, București, 2008, p. 127.

¹⁷ I. Winkler, *op. cit.*, p. 153-5.

¹⁸ Agnes Alföldy-Găzdac, C. Găzdac, *op. cit.*, p. 252.

¹⁹ *Ibidem*, p. 253.

²⁰ I. Winkler, *op. cit.*, p. 157.

²¹ *Monnaies et parures du Musée Départemental “Ștefan cel Mare” de Vaslui*, Iași, 2007, p. 96 și 98.

²² B. Murgescu, *Circulația monetară în secolul al XVI-lea*, București, 1996, p. 126.

²³ *Ibidem*.

²⁴ A. Smaranda, *Mic Lexicon de numismatică*, București, 2006, p. 11.

²⁵ V. Butnariu, *Moldova între „spații monetare” și „rațiuni de stat”*. SCN, XII, 1998, p. 162-163.

dată la care troiacul se devalorizează cu 10% iar trupele poloneze se retrag din țară,²⁶ dar va fi întâlnită până la sfârșitul sec. XVIII²⁷. Județul Vaslui înregistrează 5 tezaure monetare în care se găsesc troiaci polonezi: Vetrișoia cu o piesă emisă de Ștefan Bathory în numele coroanei și 2 de la Sigismund III Wasa²⁸; Baltăți cu 5 piese emise în numele coroanei de Sigismund III Wasa, 3 piese emise la Riga de Ștefan Bathory²⁹; Dumbrava Roșie cu 131 troiaci³⁰ emiși de Ștefan Bathory în numele Coroanei – 1 monedă, 113 de Sigismund III Wasa, 7 emiși de Sigismund în numele Lituaniei și 10 emiși de același Sigismund în numele orașului Riga; Tanacu³¹ cu 12 monede de la Ștefan Bathory și 102 monede de la Sigismund III Wasa; Zapodeni cu o piesă de la Ștefan Bathory și 1 piesă de la Sigismund III Wasa.³² Monede izolate au fost descoperite la Bârlad³³ și Vaslui³⁴. Prezența în hinterlandul bârlădean a acestor monede nu constituie așadar o surpriză ci doar un fapt comun pentru sfârșitul sec. XVII și începutul sec. XVIII.

Triplii groși transilvăneni sunt emiși de Sigismund Bathory, pentru prima oară în 1594, după model polonez³⁵. În Moldova ei încep să circule după 1605³⁶, în ultimul deceniu al secolului XVI circulând talerii transilvăneni³⁷. Această penetrație se vede și în cazul Țării Românești, vezi de exemplu tezaurul de la Câmpulung – Muscel³⁸ ceea ce ne conduce la ideea că moneda transilvăneană a intrat după 1600 în circulația monetară a statului moldovean.

Ultima monedă este de proveniență papală, fiind emisă de orașul Bologna în anul 1743. Monedele papale nu fac parte din circulația monetară românească a sec. XVIII³⁹, ele nefiind întâlnite decât cu totul accidental.

Dacă proveniența monedelor este menținută, considerăm utilă publicarea acestui lot de monede, în contextul în care monedele prezentate oferă noi informații despre circulația monetară din zona Bârladului.

SOME COINS FROM TWO COLLECTIONS BARLADENE

The authors describe 8 coins from the surroundings of Barlad town, Vaslui county. First is a Roman Provincial Coin, „Provincia Dacia” type, issued by Philip the Arab, 5 of them are Polish silver triple groschen, 2 of Stephen Bathory, 3 from Zygmund III Wasa, 1 triple groschen issued by Transylvania from Zygmund Bathory, and last one, a Papal coin from the time of Pope Benedict XIV.

²⁶ *Ibidem*, p. 172.

²⁷ T. Rădulescu, *Tezaurul de monede și podoabe din secolele XVII-XVIII descoperit la Craiova – „Manutană”, în Monedă și comerț în sud-estul Europei*, III, Sibiu, 2009, p. 172 și nota 308.

²⁸ *Monnaies et parures*, p. 54-55.

²⁹ *Ibidem*, p. 54-56.

³⁰ Sunt nu mai puțin de 5 sume diferite în ceea ce privește numărul troiacilor: la pag.4, într-o primă informare despre monede ni se oferă numărul de 32 pentru troiaci, tot la pag. 4 într-o defalcare pe emitenți reies 133 troiaci, în defalcarea pe ani de emisie p. 9-15 reies 125 troiaci, dar la totalul aceluiași table să apară 132 de troiaci; în fine, din descrierea monedelor reies 131 de troiaci, cifră pe care am luat-o în calcul. E. Popușoi, N. Arnăutu, *Tezaurul de la Bârlad-Dumbrava Roșie, Secolele XVI-XVII. Catalog*, Bârlad, 1999.

³¹ B. Mitrea, *Descoperiri monetare în România (1974-1976) (XVIII-XX)*, în *BSNR*, 70-74, 1976-1980, p. 607, nr. 337.

³² A. Berciu-Drăghicescu, *Repertoriul descoperirilor monetare de pe teritoriul Moldovei (secolele XIV-XVI)*, în *Caietul seminarului special de științe auxiliare*, II, București, 1990, p. 91, nr. 151.

³³ L. Munteanu, M. Rotaru, C. Onel, *Descoperiri monetare din județul Vaslui*, în *Elanul*, 69, nov. 2007, p. 2.

³⁴ *Monnaies et parures*, p. 105-106, un szeleg emis la Riga.

³⁵ B. Murgescu, *op. cit.*, p. 151.

³⁶ V. Butnariu, *op. cit.*, p. 164

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ A. Smaranda, Șt. Trâmbaciu, *Trei tezaure monetare din secolele XV-XVII descoperite în zona orașului Câmpulung – Muscel*, *BSNR*, 70-74, 1976-1980, p. 344.

³⁹ D. Ungureanu, *Monedele aflate în circulație în Țara Românească în prima jumătate a secolului al XVIII-lea – Putere de circulație și cursuri de schimb*, *CN*, IX-XI, 2003-2005, p. 455-468, autorul analizează situația de la sud de Carpați, dar noi credem că poate fi extinsă și la est de Carpați.